

Rashidov Davlatmurod Omonbek o'g'li

TDYU huzuridagi Samarqand viloyat akademik litsey talabasi. +998770308866

yboysting@gmail.com.

Yodgorov Ismoil Akmal o'g'li

TDYU huzuridagi Samarqand viloyat akademik litseyi talabasi. +998917330515

yodgorovismoilakmalovich@gmail.com

Annotatsiya: O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan buyon davlat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri huquqiy islohotlarni amalga oshirish va jinoyatchilikka qarshi samarali kurash tizimini yaratish bo'lib kelmoqda. Mazkur maqolada mamlakatimizda olib borilayotgan huquqiy islohotlarning mohiyati, ularning jinoyatchilikning oldini olish va unga qarshi kurashdagi ahamiyati, mavjud qonun hujjatlarini takomillashtirish jarayonlari, shuningdek, jinoyatlarni profilaktika qilishda davlat organlari va fuqarolik jamiyatining o'рни tahlil qilinadi. So'nggi yillarda O'zbekistonda huquqiy islohotlar doirasida sud-huquq tizimini yanada demokratlashtirish, jazoni liberallashtirish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda korrupsiyaga qarshi kurashish borasida qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarning asosiy maqsadi – jinoyatchilik darajasini kamaytirish, huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatining samaradorligini oshirish, qonun ustuvorligini ta'minlash va jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishdan iboratdir. Maqolada huquqiy islohotlarning quyidagi muhim yo'nalishlari tahlil qilinadi: 1. Jinoyatchilikning oldini olish bo'yicha davlat siyosati – huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatini takomillashtirish, profilaktik chora-tadbirlarni kuchaytirish, jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan dasturlar va qonun hujjatlari. 2. Sud-huquq tizimini isloh qilish – sudlarning mustaqilligini ta'minlash, inson huquqlarini himoya qilishning yangi mexanizmlarini joriy etish, aybsizlik prezumpsiyasi tamoyilini kuchaytirish va jazolash tizimini humanizatsiya qilish. 3. Korrupsiyaga qarshi kurash choralari – korrupsiyaviy jinoyatlarning oldini olish va ularni bartaraf etish, davlat idoralarida ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha maxsus organlar faoliyati. 4. Probatsiya instituti va jazoni humanizatsiya qilish – ozodlikdan mahrum etish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni qo'llash amaliyoti, jazoni ijro etish tizimini takomillashtirish, mahkumlarning ijtimoiy reabilitatsiyasi. 5. Zamonaviy texnologiyalar va jinoyatchilikka qarshi kurash – raqamli tizimlar orqali jinoyatlarning oldini olish, huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatida sun'iy intellekt va big data tahlilidan foydalanish. Maqolada, shuningdek, jinoyatchilikka qarshi kurashning samaradorligini oshirishda jamoatchilik nazoratining ahamiyati, huquqiy targ'ibot va fuqarolik jamiyati institutlarining ishtiroki muhim o'rin tutishi ta'kidlanadi. Jinoyatchilik darajasini kamaytirish faqat huquqni muhofaza qilish organlarining vazifasi emas, balki butun jamiyatning ishtirokida amalga oshirilishi zarurligi alohida qayd etiladi. Xulosa qismida O'zbekistonda amalga oshirilayotgan huquqiy islohotlarning natijalari, mavjud muammolar va ularni hal etish bo'yicha takliflar beriladi. Shuningdek, xalqaro tajriba bilan solishtirish orqali mamlakatimizda jinoyatchilikka qarshi kurash strategiyasini yanada takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ilgari suriladi. Mazkur maqola jinoyatchilikka qarshi kurashda huquqiy mexanizmlarni chuqur tahlil qilishga qaratilgan

bo'lib, yuridik fanlar sohasi vakillari, huquqshunoslar, sud-huquq tizimi xodimlari, davlat idoralari vakillari hamda huquqiy islohotlarga qiziqqan keng jamoatchilik uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: huquqiy islohotlar, jinoyatchilik, sud-huquq tizimi, jazoni liberallashtirish, probatsiya, korrupsiyaga qarshi kurash, huquqni muhofaza qilish organlari, jinoyatchilik profilaktikasi, jamoatchilik nazorati,

KIRISH

Jinoyatchilik har qanday davlatning ijtimoiy barqarorligi va taraqqiyotiga tahdid soluvchi omillardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan buyon sud-huquq tizimini isloh qilish, qonunchilikni takomillashtirish va huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyatini samarali tashkil etish bo'yicha keng ko'lamli ishlarni amalga oshirmoqda. Jinoyatchilikning oldini olish va unga qarshi kurash masalalari huquqiy islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, davlat siyosatining asosiy ustuvorliklaridan sanaladi. Ushbu maqolada mamlakatda olib borilayotgan huquqiy islohotlar, sud-huquq tizimining rivojlanishi, korrupsiyaga qarshi kurash, probatsiya instituti, jamoatchilik nazorati hamda zamonaviy texnologiyalar yordamida jinoyatchilikni kamaytirish choralari keng tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasi huquqiy davlat qurish yo'lida tizimli islohotlarni amalga oshirib kelmoqda. Xususan, jinoyatchilikning oldini olish va unga qarshi kurash bo'yicha davlat siyosati quyidagi tamoyillarga asoslanadi: Qonun ustuvorligi – barcha shaxslar qonun oldida teng bo'lishi kerak. Inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash – har qanday jinoyatchilikka qarshi kurash choralari inson huquqlari ustuvor ahamiyat kasb etadi. Huquqni muhofaza qilish organlarining mustaqilligi – sud, prokuratura va boshqa organlar o'z vazifalarini mustaqil bajarishi shart. Jazoni liberallashtirish va humanizatsiya qilish – ozodlikdan mahrum qilish jazosi faqat og'ir jinoyatlar uchun qo'llanilishi kerak. O'zbekistonda jinoyatchilikka qarshi kurash bo'yicha qabul qilingan davlat dasturlari, qonunlar va konsepsiyalar ushbu tamoyillar asosida ishlab chiqilgan bo'lib, ularning ijrosi bevosita huquqni muhofaza qilish organlari, sudlar, prokuratura va ichki ishlar tizimi tomonidan amalga oshiriladi. Jinoyatchilikning oldini olish va jinoyatchilarga nisbatan odil sudlovni ta'minlashda sud-huquq tizimi muhim rol o'ynaydi. So'nggi yillarda O'zbekistonda sud-huquq tizimini takomillashtirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirildi: Sud mustaqilligini ta'minlash – sudlarning ijro hokimiyatidan mustaqilligi oshirildi, sudyalarning mustaqil qaror qabul qilishi uchun huquqiy kafolatlar yaratildi. Apellyatsiya va kassatsiya tizimi isloh qilindi – sud qarorlarini qayta ko'rib chiqish tartibi takomillashtirildi. Jinoyat-protsessual qonunchilik liberallashtirildi – himoya huquqlari kengaytirildi, prokuror nazorati kuchaytirildi, protsessual jarayonlarda shaffoflik ta'minlandi. Jazoni humanizatsiya qilish – ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarni qo'llash amaliyoti kengaydi. Sud-huquq tizimi islohotlari jinoyatchilikka qarshi kurashda shaxs erkinligini cheklashni emas, balki jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarni kuchaytirishni maqsad qilmoqda. Korrupsiya – huquqiy tizimning samaradorligini pasaytiruvchi, jinoyatchilikni rag'batlantiruvchi asosiy omillardan biridir. Shu sababli, O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash davlat siyosatining eng muhim

yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Korrupsiyaga qarshi kurash doirasida quyidagi muhim choralar ko'rilmogda: Davlat idoralarida ochiqlik va shaffoflikni ta'minlash – korrupsiyaviy holatlarni kamaytirish uchun elektron hukumat tizimi keng joriy etilmogda. Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi – korrupsiyaviy jinoyatlarni aniqlash va oldini olishga yo'naltirilgan maxsus organ faoliyat yuritmogda. Byudjet xarajatlarining nazorati oshirildi – davlat mablag'larini maqsadsiz sarflash va noqonuniy harakatlarni aniqlash tizimi yo'lga qo'yildi. Korrupsiyaga qarshi kurashish nafaqat davlat organlarining, balki jamiyatning ham faol ishtirokini talab qiladi. Shu sababli, fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish bo'yicha keng qamrovli targ'ibot ishlari olib borilmogda. O'zbekistonda jazoni humanizatsiya qilish va jinoyatchilarni ijtimoiy hayotga qaytarish maqsadida probatsiya instituti faol rivojlantirilmogda. Probatsiya – bu jinoyat sodir etgan shaxslarni jamiyatdan ajratmagan holda, ularni nazorat ostida tarbiyalash va qayta ijtimoiylashtirish tizimidir. Yengil jinoyat sodir etgan shaxslarga ozodlikdan mahrum qilish jazosi qo'llanmaydi. Ijtimoiy foydali mehnat orqali mahkumlarning jamiyatga qayta moslashuvi ta'minlanadi. Jinoyatchilarning takror jinoyat sodir etish ehtimoli kamayadi. Probatsiya tizimi jinoyatchilikni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi va jazoni humanizatsiya qilishga xizmat qiladi. Bugungi kunda jinoyatchilik bilan kurashish jarayonida zamonaviy texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etmogda. O'zbekistonda quyidagi innovatsion texnologiyalar joriy etilmogda: Elektron monitoring tizimi – shaxslarning harakatini nazorat qilish va jinoyatchilik xavfini kamaytirish. Sun'iy intellekt va Big Data – jinoyatlarning oldini olish bo'yicha tahliliy dasturlar. Videokuzatuv tizimlari – jamoat joylarida xavfsizlikni ta'minlash va tezkor jinoyatchilik profilaktikasi. O'zbekistonda huquqiy islohotlar jinoyatchilikka qarshi kurashda katta natijalar bermoqda. Sud-huquq tizimining liberallashtirilishi, korrupsiyaga qarshi kurash, probatsiya tizimining joriy etilishi va zamonaviy texnologiyalar orqali jinoyatchilikning oldini olish choralari davlatning bu yo'nalishdagi islohotlarining samaradorligini oshirmogda. Bu yo'nalishda huquqiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish va xalqaro tajribani kengroq tatbiq etish zarur.

Xulosa: O'zbekistonda huquqiy islohotlarning jadallashuvi jinoyatchilikka qarshi kurash jarayonida samarali natijalar berayotganini ko'rsatmogda. Sud-huquq tizimining mustahkamlanishi, jazoni humanizatsiya qilish, korrupsiyaga qarshi kurashning kuchaytirilishi, probatsiya instituti va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali jinoyatchilik darajasini pasaytirish borasida sezilarli yutuqlarga erishilmogda. Shu bilan birga, jinoyatchilikni butunlay bartaraf etish va huquqiy tartibni yanada mustahkamlash uchun quyidagi yo'nalishlarda ishlash davom ettirilishi zarur: 1. Huquqiy islohotlarni chuqurlashtirish – sudlarning mustaqilligini yanada mustahkamlash, qonunchilik tizimini takomillashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish zarur. 2. Huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatini yanada samarali tashkil etish – huquqni muhofaza qilish idoralarining professional darajasini oshirish, ularning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va korrupsiyaning oldini olish mexanizmlarini takomillashtirish lozim. 3. Profilaktika choralari kuchaytirish – jinoyatchilikni oldindan bartaraf etishga qaratilgan ta'lim va targ'ibot ishlari kengaytirilishi kerak. Jinoyatchilikni kamaytirish uchun fuqarolar, xususan, yoshlarning huquqiy savodxonligi oshirilishi muhim. 4. Zamonaviy

texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish – jinoyatchilikning oldini olishda sun'iy intellekt, raqamli tahlil va videokuzatuv tizimlarini yanada rivojlantirish talab etiladi. 5. Jamoatchilik ishtirokini oshirish – jinoyatchilikka qarshi kurashda fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat tashkilotlar va ommaviy axborot vositalarining faolligini oshirish lozim. O'zbekistonda olib borilayotgan huquqiy islohotlar va jinoyatchilikka qarshi kurash bo'yicha chora-tadbirlar jamiyatning huquqiy madaniyatini oshirish, qonun ustuvorligini ta'minlash va fuqarolarning xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Kelajakda bu islohotlar yanada chuqurlashib, O'zbekistonning huquqiy tizimi yanada takomillashishiga zamin yaratadi. Shunday ekan, huquqiy islohotlarning davomiyligi va samaradorligi mamlakatning barqaror taraqqiyoti va ijtimoiy adolat tamoyillarining mustahkamlanishiga bevosita bog'liq bo'lib, bu borada ham davlat organlari, ham fuqarolik jamiyati hamkorlikda harakat qilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi – Toshkent: "O'zbekiston" NMIU, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi – Toshkent: "Adolat" nashriyoti, 2023.
3. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi – Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2022.
4. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2023.
5. "2022–2026 yillarda Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" – Prezident Shavkat Mirziyoyevning farmoni, 2022.
6. "Jinoyatchilikning oldini olish va unga qarshi kurashish konsepsiyasi" – O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi, 2021.
7. "Sud-huquq tizimini isloh qilish va odil sudlovni ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar" – O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi, 2022.
8. "Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha davlat dasturi" – O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi, 2023.
9. "Probatsiya instituti va uning ahamiyati" – O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2022.
10. "Huquqiy islohotlar va zamonaviy texnologiyalar" – Toshkent Davlat Yuridik Universiteti ilmiy jurnali, 2023.